

Ogrody
literatury

WYDAWNICTWO
ASTRUM

Kim kobieta jest kochanie

Aforyzmy, sentencje, myśli,
przysłowia o kobiecie

Kim kobieta
jest kochanie

- ✦ Anna Chojnowska, *Sentencje greckie*
- ✦ Marek Dubiński, *Sentencje Bliskiego i Dalekiego Wschodu*
- ✦ Marek Dubiński, *Sentencje chińskie*
- ✦ Marek Dubiński, *Sentencje japońskie*
- ✦ Marek Dubiński, *Sentencje łacińskie*
- ✦ Marek Dubiński, *Sentencje orientalne*
- ✦ Iwona Huchla, *Księga imion dla kobiet*
- ✦ Iwona Huchla, *Księga imion modnych*
- ✦ Iwona Huchla, *Księga imion na III tysiąclecie*
- ✦ Monika Kierepko, *Historia filozofii w pigułce*
- ✦ Anna Maria Krauze, *Nie śnij za kółkiem! Sennik dla kierowców i nie tylko*
- ✦ Anna Maria Krauze, *Sennik*
- ✦ Anna Maria Krauze, *Sennik dla zakochanych*
- ✦ Marlena Krzyżostaniak, *Księga snów na III tysiąclecie*
- ✦ Barbara i Adam Podgórszy, *Ogród wierszyków do pamiętników*
- ✦ Barbara i Adam Podgórszy, *Ogród nowych wierszyków do pamiętników*
- ✦ Barbara i Adam Podgórszy, *Ogród życzeń okolicznościowych, walentynkowych, imieninowych*
- ✦ Małgorzata Podugorni, *Wiersze o imionach*
- ✦ Małgorzata Podugorni, *Wiersze o znakach zodiaku*
- ✦ Aldona Różanek, *Być człowiekiem... Aforyzmy, sentencje, złote myśli, przysłowia o człowieku*
- ✦ Gisela Schoeller, *Mity egipskie*
- ✦ Dorota Strukowska, *O bogactwie. Aforyzmy, wiersze i przysłowia*
- ✦ Dorota Strukowska, *O przyjaźni*
- ✦ Dorota Strukowska, *Przesady poważnie i na wesoło*
- ✦ Dorota Strukowska, *Wróżby poważnie i na wesoło*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Czaderskie wpisy do pamiętników*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Figle-migle. Chwytno-zaczepny niezbędnik flirtiarza*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Jak ładnie wpisać się do pamiętnika*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Mania czatowania*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Na zdrowie! Niezbędnik imprezowicza*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Pozdrowienia na karty pocztowe*
- ✦ Anna Tkaczyk, *Słowniczek gwary uczniowskiej*
- ✦ Anna Tkaczyk, *SMS-y. Tajna broń natłogowego wysyłacza*
- ✦ Anna Tkaczyk, *SMS-y ekscesy*
- ✦ Lech Tkaczyk, *Anioły Codziennej Troski*
- ✦ Lech Tkaczyk, *Ciemna strona miłości*
- ✦ Lech Tkaczyk, *Moja miłość niczyja*
- ✦ Alicja Wach-Brzezińska, *Mity Greków i Rzymian*
- ✦ Alicja Wach-Brzezińska, *Mity starożytnych Egipcjan*
- ✦ Ewa Zysek, *Mądrości starożytnych*
- ✦ Renata Żabicka, *Słownik wydarzeń historycznych*

Kim kobieta jest kochanie

Aforyzmy, sentencje, myśli,
przysłowia o kobiecie

Wybór i opracowanie
Barbara Jakimowicz-Klein

WYDAWNICTWO
 ASTRUM
Wrocław

© Copyright by Wydawnictwo ASTRUM Sp. z o.o.
Wrocław 2009

Wszelkie prawa zastrzeżone

Opracowanie redakcyjne, wstęp i korekta
MAŁGORZATA JASZCZUK-SURMA

Opracowanie techniczne
ELŻBIETA BURSZTYNOWICZ

Łamanie
ELŻBIETA KOPIEC

Projekt okładki
JOANNA TCHÓRZEWSKA

Wydanie I

*Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana
w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób, włącznie z fotokopiowaniem,
nagrywaniem na taśmy lub przy użyciu innych systemów, bez pisemnej zgody wydawcy*

Zamówienia na książki można składać na **kartach pocztowych**
lub przez **Internetową Księgarnię Wysyłkową**
<http://www.astrum.wroc.pl>

Nasz adres

Wydawnictwo ASTRUM
50-950 Wrocław 2, skr. poczt. 292
e-mail: astrum@astrum.wroc.pl
tel. 071 328-19-92, fax 071 372-18-34

Napisz do nas lub zadzwoń!

ISBN 978-83-7277-462-0

Spis treści

Wstęp	7
Archetypy kobiet w kulturze europejskiej	11
Obraz kobiety w myśli i poezji antycznej	25
Obraz kobiety w literaturze światowej	35
Obraz kobiety w literaturze polskiej	67
Kobieta w aforyzmach i sentencjach łacińskich	131
Kobieta w aforyzmach i sentencjach z różnych stron świata	135
Kobieta w aforyzmach i sentencjach polskich	183
Kobieta w aforyzmach i sentencjach anonimowych	199
Kobieta w przysłowiaach różnych narodów	203
Kobieta w przysłowiaach polskich	211
Wyrażenia i powiedzenia na temat kobiety funkcjonujące w języku potocznym, a zaczerpnięte z tytułów piosenek, pieśni, arii, literatury i innych nośników kultury masowej	217
Bibliografia	221

Wstęp

Kim kobieta jest, kochanie? Pytanie, na które pozornie łatwo odpowiedzieć, a przynajmniej tak się wydaje na pierwszy rzut oka. Ale kiedy chcemy dać krótką, treściwą odpowiedź, okazuje się, że nie jest to takie proste. Chociażby dlatego, że nie bardzo wiadomo jakie przyjąć kryteria i w jakiej perspektywie tę kobietę widzieć. Rodzą się różne pytania: kim kobieta była w przeszłości, a kim jest dzisiaj? Jakie są jej relacje ze światem mężczyzn? Czy pragnienia i oczekiwania obu płci zbiegają w tym samym, czy w całkiem innych kierunkach? Czy kobiety i mężczyźni faktycznie stanowią dwie uzupełniające się połówki? A jeżeli tak, to czy ich wzajemne stosunki mogą być wolne od pretensji i nieporozumień?

No proszę, ile już pojawiło się problemów, a to dopiero początek, a przecież kobieta towarzyszyła mężczyźnie od stworzenia świata. Zawsze była wyrazista, jak chociażby Ewa – indywidualistka z nieokiełznaną chęcią poznania, kusząca tajemnicą, obietnicą. Z jednej strony demon, z drugiej uległa żona, w zasadzie podporządkowana woli męża, ale również potrafiąca samodzielnie myśleć i działać. Krótko mówiąc – natura dwoista. Taki archetyp, ogólnie rzecz biorąc, przewija się przez wieki w literaturze i sztuce. Z jednej strony wielbiona, piękna, delikatna, ukochana, wyidealizowana, a z drugiej – spowita mgłą tajemnicy, żądzą, niebezpieczna, podstępna, zniechęcona. Anioł i demon. I tak

było od samego początku. Według legendy hebrajskiej pierwszą żoną Adama była Lilith, ale ponieważ była złośliwa i samowolna, opuściła go i do dzisiaj grasuje w bliżej nieokreślonych rejonach przestworzy. Legenda arabska dodaje, że poślubiła diabła i stała się matką złych duchów. Z drugiej strony mamy Chadżidę i Fatimę, niezrównane kobiety muzułmańskie, wierną Penelopę, pokorną i posłuszną Maryję, bohaterki średniowiecznych eposów rycerskich. I znów adresatki romantycznych westchnień i kobiety demoniczne, itd. Jedno jest wszakże niezmiennie: kobieta zawsze towarzyszyła mężczyźnie i odgrywała bardzo ważną rolę w jego życiu i życiu społecznym. Dawała życie, chroniła je, leczyła i karmiła, kochała i była kochana, uwielbiana, poważana jako matka, żona, gospodyni, odpowiedzialna za dostatek i kulturę w domu. Usidlała mężczyzn jako ognista kochanka. Inspirowała malarzy, pisarzy, poetów, ale i naukowców, odkrywców. Niejednokrotnie była współautorką wielu odkryć i wynalazków cierpliwie asystując sławnemu mężowi, wykonując pracę laborantki, sekretarki, bibliotekarki, asystentki. Trzeba przyznać, że kobiety zawsze były świetnymi dyplomatkami, no i oczywiście intrygantkami, przebiegłymi, mściwymi, uparcie dążącymi do wyznaczonego celu. Biografie sławnych mężów pełne są nałożnic, metres, które rozpalać żądze królów, wpływały na losy świata.

Kobiety zawsze były w centrum życia i literatura od najdawniejszych czasów ukazuje całe bogactwo kobiecych typów psychologicznych. Wydawać by się mogło, że temat ten jest już dostatecznie opisany i wyczerpany, jednak okazuje się, że nie, ponieważ kobieta wymyka się jednoznacznej ocenie. Dotyczy to zwłaszcza kobiet współczesnych, które – parafrazując Oskara Wilde’a – coraz częściej rozumieją wszystko, z wyjątkiem swych mężów.

A więc kim jest kobieta? Na pewno bohaterką wierszy, wielkiej prozy literackiej, sentencji, aforyzmów, przysłów i piosenek, wybór których proponujemy Państwu w tej książce. Wiele z nich przeszło do języka potocznego, w którym funkcjonuje w roli figur stylistycznych czy popularnych powiedzonek. Na pewno są to wypowiedzi mądre, dowcipne, eleganckie, ale również znajdują się wśród nich żartobliwe, jak i złośliwe, niechętne kobietom. Mamy nadzieję, że książka spodoba się wszystkim miłośnikom języka, historii, literatury, kultury, jak i poszukiwaczom celnych ripost i aforyzmów.

Małgorzata Jaszcuk-Surma

***Archetypy kobiet
w kulturze europejskiej***

Kobieta w mitologii¹

Kobieta – władczyni: bywa dumna, oschła, obojętna, skora do gniewu, ale to także patronka kobiet, domu. Taka jest Hera, żona Zeusa, władczyni nieba, najwyższa z bogiń starożytnej Grecji, jak i rzymska Junona.

Kobieta – gospodyni całej ziemi: Demeter, bogini urodzajów, ważna i bardzo tajemnicza. Uważana była za bóstwo odpowiedzialne za cykl wegetacji, płodności, życie na ziemi.

Kobieta próżna: Afrodyta – bogini miłości i piękna, to przykład kobiety, która z próżności naraża na zagładę całe miasto. U Rzymian mit Afrodyty przejęła Wenus.

Kobieta – wzór urody: Helena, najpiękniejsza z kobiet starożytnej Grecji. Z jej powodu toczono wojnę trojańską.

Kobieta – uosobienie wierności: Penelopa, żona Odysa, która pozostała mu wierna przez dwadzieścia lat podczas jego nieobecności w Itace.

Kobieta szalona: Io, córka Inachosa, kochanka Zeusa została dotknięta obłędem przez Herę.

Kobieta przekłeta: Jokasta, Klitajmestra, Antygona to antyczne bohaterki obciążone klątwą, którą został dotknięty ich ród.

Kobieta spełniona w miłości: Eurydyka, żona Orfeusza.

¹ *Słownik motywów literackich*, opracowanie haseł T. Kosiek, Ł. Skrzypek, A. Nawrot, G. Sętkowska Steczek, Kraków 2004, s. 141.

Kobieta w Biblii

Na kartach *Biblii* pojawiło się wiele kobiet. Były wśród nich takie, które stały się podmiotami biblijnej narracji, podejmowały decyzje, a ich udział i znaczenie w rozgrywających się wydarzeniach były tak duże, że trwale zapisały się w tradycjach i kulturze religijnej.

Stary Testament

Pierwsza kobieta – Ewa. Żona Adama, to pierwsza kobieta, która pojawiła się na ziemi. To również pierwszy człowiek obarczony grzechem pierworodnym (Ewa spróbowała owocu z drzewa wiadomości dobra i zła). Odwoływano się do niej od zawsze i wciąż jest obecna w naszej kulturze. Wkroczyła do literatury i sztuki, a jej wizerunki pojawiły się w chrześcijańskich kościołach.

Kobieta – bohater. Takie są żydowskie kobiety *Starego Testamentu*: Judyta, Estera, Rut. Zwykle poświęcają swoje szczęście dla dobra narodu wybranego i Boga. Nie wahają się nie znają lęku. Przykładem może być świadomy wybór Rut, która przyłączyła się do wyznawców Jahwe i dzięki temu może wejść w skład ludu izraelskiego:

[...] gdzie ty pójdziesz, tam ja pójdę,
gdzie ty zamieszkas, tam ja zamieszkam,
twój naród będzie moim narodem,
a twój Bóg będzie moim Bogiem.
Gdzie ty umrzesz, tam ja umrę
i tam będę pogrzebana.

niech mi Pan to uczyni
i tamto dorzuci,
jeśli coś innego niż śmierć
oddzieli mnie od ciebie!

Ks. Rut 1, 16-17.

Rut budzi w nas sympatię. Dobra i wierna, a przy tym piękna. Wpisała się dzięki swemu uporowi w biblijną historię narodu Izraela i została uznana za patronkę pogan pragnących odnaleźć wiarę w jedynego Boga.

Kobiety na dworze króla Salomona. Jedną z przypisywanych Salomonowi przypowieści, którą według tradycji rabinackiej zadedykował matce Batszebie, jest zamykająca Przypowieści Salomona *Pochwała dzielnej kobiety*. Zawarty w niej obraz kobiety jest oczywiście obrazem wyidealizowanym, ale mimo to można tu odnaleźć rozmaite dostępne kobietom formy aktywności. Wszystkie one w jakiejś mierze wiążą się z prowadzeniem domu, wszystkie dotyczą prywatnej sfery życia, gdyż ideał kobiety izraelskiej był właśnie taki: skromna, pracowita, dobra gospodyni, pogodna, mądra.

Niewiastę dzielną któż znajdzie?
Jej wartość przewyższa perły.
Serce małżonka jej ufa,
na zyskach mu nie zbywa;
nie czyni mu źle, ale dobrze
przez wszystkie dni jego życia.
O len się stara i wełnę,

pracuje starannie rękami.
Podobnie jak okręt kupiecki
żywność sprowadza z daleka.
Wstaje, gdy jeszcze jest noc,
i żywność rozdziela domowi,
(a obowiązki swym dziewczętom).

[...] Stojem jej siła i godność,
do dnia przyszłego się śmieje.
Otwiera usta z mądrością,
na języku jej miłe nauki [...]

Kobieta – uosobienie piękna, zmysłowości (*Pieśń nad Pieśniami*). Czesław Miłosz, autor jednego z przekładów *Pieśni nad Pieśniami* na język polski, uważa utwór za symboliczny poemat, który można odczytywać na wielu różnych poziomach (jak każde chyba wybitne dzieło literackie). Sądzi przy tym, że „*Pieśń* dotyka największej tajemnicy, jaką jest analogia pomiędzy erotycznym związkiem mężczyzny i kobiety a związkiem człowieka z Bogiem”². I ta właśnie warstwa zadecydowała o włączeniu poematu do kanonu ksiąg świętych.

Pieśń nad Pieśniami jest dialogiem dwojga kochających się młodych osób, które z pełną swobodą mówią o swym pożądaniu, o popychającej ich ku sobie namiętności. Charakterystyczny jest przy tym fakt, że w tym dialogu stroną aktywniejszą jest kobieta – ona znacznie częściej zabiera głos, opowiada o swych rozterkach i pragnieniach, opisuje swego ukochanego.

² Czesław Miłosz, *Księgi pięciu megilot*, Lublin 1984, s. 25.

Niech mnie pocałuje pocałunkiem ust swoich!
Ach, twoja miłość jest słodsza niż wino!
Wyborna jest wonność twoich olejków,
twoje imię, jak najlepszy olejek do maści!
Dlatego miłują cię dziewczęta.
Pociągnij mnie za sobą!
Pobiegnijmy!

Pieśń na Pieśniami, oblubienica wychwała oblubieńca, 1, 2-4.

[...] Mój miły jest mi wiązką mirry,
położoną między moimi piersiami.
Gronem henny z winnic Engaddi
jest mi mój miły...

Pieśń nad Pieśniami, 1, 13-14.

[...] O, jakże jesteś piękna, moja przyjaciółko,
o, jakże jesteś piękna!
Twoje oczy są jak oczy gołębic
spoza twojej zasłony,
twoje włosy jak stado kóz,
które schodzą z gór Galieadu.

[...] Twoje wargi są jak wstążka karmazynowa,
twoja mowa pełna wdzięku,
twoje skronie są jak rozkrojone
jabłko granatu
spoza twojej zasłony.

Twoja szyja jest jak wieża Dawidowa,
zbudowana na zbrojownię,

tysiąc tarcz wisi na niej,
a wszystko to puklerze bohaterów.
Dwoje twoich piersi jest jak dwoje sarniąt,
bliźniąt gazeli,
pasących się między liliami [...].

Pieśń nad pieśniami, Oblubieniec wychwala oblubienicę, (1-4).

Namiętne wyznania, westchnienia i obietnice kobieta bez przerwy kieruje do ukochanego. Oblubienica nie waha się głośno wyrażać swych pragnień, nie wstydzi się mówić o swej miłości:

Ja należę do mojego miłego
i ku mnie zwraca się jego pożądanie.
Pójdź, mój miły, wyjdziemy w pole,
noc spędzimy wśród kwiecia henny!
Rankiem pójdziemy do winnic zobaczyć,
czy kwitnie winna latorośl,
czy otwały się pączki, czy granaty są w pełnym kwieciu:
Tam ci okażę swą miłość!
Mandragory wydają woń,
u naszych wrót są wszelkie wyborne owoce,
zarówno nowe, jak i stare,
które mój miły, chowałam dla ciebie.

Pieśń nad Pieśniami, 7, 11-14.

Nowy Testament³

Kobieta wybrana, wyjątkowa. Taka jest Maria, Matka Boska, wybrana przez Boga do spełnienia szczególnej misji – ma uro-

³ *Słownik motywów literackich*, op. cit., s. 141.

dzić i wychować Jego Syna, Jezusa. To kobieta wyjątkowa, niepowtarzalna, obdarzona niezwykłymi łaskami.

Najstarsza wzmianka o Maryi znajduje się w pismach św. Pawła, a mianowicie jest to ustęp z jego listu do Galatów: „Gdy jednak nadeszła pełnia czasu, zesłał Bóg Syna swego, zrodzonego z niewiasty, aby wykupił tych, którzy podlegali Prawu, abyśmy mogli otrzymać przybrane synostwo” (Ga 4, 4-5). Ten jedyny u św. Pawła tekst dotyczący Maryi zawiera w sobie istotę Jej roli w zbawczych planach Boga. To dzięki temu Maryja, służebnica Pańska, mogła jeszcze przed urodzeniem Jezusa wyśpiewać swoje *Magnificat*:

Wielbi dusza moja Pana,
i raduje się duch mój w Bogu, moim Zbawcy.
Bo wejrzał na uniżenie Służebnicy swojej.
Oto bowiem błogosławić mnie będą odąd wszystkie pokolenia,
gdyż wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny.

Łk 1, 46-48

Kobieta gospodyni. Marta z Ewangelii św. Łukasza, która krzątała się wokół Jezusa niewiele uwagi poświęcając Jego nauce, to przede wszystkim gospodyni, kobieta bez reszty oddana ziemskiemu wymiarowi życia. Tymczasem, jak pouczył ją Jezus, nie tylko sprawy ziemskie są ważne. Istnieją rzeczy ważniejsze od nich: „Marto, Marto, troszczysz się i niepokoisz o wiele, a potrzeba mało albo tylko jednego”. (Łk 10, 38-40)

Kobieta – myślicielka. Ten typ kobiety reprezentuje siostra Marty, Maria, która siada u stóp nauczyciela i uważnie słucha Jego nauki. O niej Jezus mówi: „Maria obrała najlepszą część, której nie będzie pozbawiona”.

Maria stała się symbolem życia kontemplacyjnego, Marta zaś życia czynnego. W takiej też roli, obie siostry pojawiały się w wielu utworach literackich bądź też dziełach sztuki. (Łk 10, 40-42)

Kobiety pojawiające się na kartach *Biblii* żyją w naszej kulturze – ucieleśniają najrozmaitsze archetypiczne postawy, pełnią funkcję symboli, patronują modlitwom i świętom. Są nadal obecne, w jakiś sposób wciąż żywe.

Kobieta w literaturze

W literaturze opisano rozmaite typy kobiet. Przedstawimy tu najważniejsze z nich, co pozwoli widzieć kobietę w wielości ról, jakie pełni. Co ciekawe, że w wielu przypadkach męski punkt widzenia nie różni się w zasadzie od kobiecego.

Portrety kobiet

Matka

Odtrącona: Ajschylos, *Oresteja* – mężobójczyni, ofiara zemsty syna; L. Tolstoj, *Anna Karenina* – matka pozbawiona dziecka.

Bezgranicznie kochająca dziecko: Sofokles, *Antygona* – cierpienie i samobójstwo Eurydyki po śmierci syna.

Zaborcza: J. Irwing, *Świat według Garpa*.

Tyran: F. Garcia Lorca, *Dom Bernardy Alba*.

Strażniczka domowego ogniska

E. Orzeszkowa, *Nad Niemnem* – Maria Kiriłowa, prowadząca samodzielnie gospodarstwo; W.S. Reymont, *Chłopi*: Hanka Borynowa, żona Antka, z podziwu godnym uporem pełni rolę gospodyni, budząc szacunek otoczenia.